

SIVAS AHKÂM-I ŞİKÂYET DEFTERLERİNDE AMASYA KAZÂSI İLE İLGİLİ KAYITLAR¹

Gürkan CEVGER²

Songül KEÇECİ KURT³

ÖZET

Ahkâm-ı Şikâyet defterleri, halkın sorun ve problemlerine çözüm üretmek maksadıyla oluşturulmuş olmalarına rağmen, bu defterler 18 ve 19. yüzyıl şehir ve bölge tarihi araştırmaları için çok önemli bir kaynak niteliği taşımaktadırlar. Bu defterlerde, halkın gündelik yaşam içerisinde karşılaştığı; alacak-verecek, gasp, darp, cinayet, arazi anlaşmazlığı, vergi sorunları, miras meseleleri, vakıflardaki problemler, göreve müdahale ve eşkıyalık gibi birçok konu bulunurken, aynı zamanda yönetici sınıfın da farklı konulardaki Şikâyetleri yer almaktadır. Bu çalışmada; Amasya kazâ merkezi ve kazâyâ bağlı Geldiklan, Argoma (Suluova), Bergoma (Ezine Pazarı) ve Akdağ nahiyelerinde yaklaşık 200 yıllık süreç (1742-1908) dâhilinde meydana gelmiş olaylar ahkâm defterlerinden tespit edilmiştir. Bu Şikâyetler sayfa ve hüküm numarası verilerek tablolar halinde yazılmıştır. Kazâyâ ait Şikâyetlerin tespit edilmesi ve bu Şikâyetlerin tablolaştırılması, 18 ve 19. yüzyılda Amasya kazâsının sosyo-kültürel durumu ile ilgili araştırma yapacak insanlar için önemli bir veri oluştururken ve aynı zamanda bu veriler bölge tarihinin aydınlatılmasına bir nebze de olsa katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Amasya, 18 ve 19. Yüzyıl, Sosyo-Kültürel Yaşam, Şikâyet Defterleri, Bölge Tarihi.

THE RECORDS RELATED TO AMASYA DISTRICT IN THE SIVAS AHKÂM-I ŞİKÂYET BOOKS

ABSTRACT

Although the chambers of grievance are created to provide solutions to the problems and problems of the people, these books are a very important source for the researches of 18th and 19th century urban and regional history. In these books, the people encountered in everyday life; while there are many issues such as receivable, extortion, assault, murder, land dispute, tax issues, inheritance issues, problems in foundations, intervention to duty and banditry, and also the executive class has complaints about different issues. In this study; The events that occurred within the period of approximately 200 years (1742-1908) in the Geldiklan, Argoma (Suluova), Bergoma (Ezine Pazarı) and Akdağ sub-districts of the Amasya district center and the district were determined from the journals. These grievances are given in tables by giving page and sentence number. The identification of the complaints and the tabulation of these complaints will provide important data for the people who will be doing research on the socio-cultural situation in the 18th and 19th century Amasya district, and at the same time they will contribute to the elucidation of the history of the region.

Keywords: Amasya, 18th and 19th century, Socio-Cultural Life, Complaint Defter, Region History.

¹ Bu makale; Amasya Üniversitesi, SEB-BAP 18-0185 numaralı Bilimsel Araştırma Projesi (BAP) tarafından desteklenmiştir.

² Dr. Öğr. Üyesi Amasya Üniversitesi, gurkan.cevger@amasya.edu.tr.

³ Doç. Dr. Amasya Üniversitesi, songul.kurt@amasya.edu.tr.

GİRİŞ

Ahkâm sözcüğü “hükm” (حکم) kelimesinin çoğul halini ifade etmektedir (Devellioğlu,2011:389). Hükm kelimesi, karar ve emir anlamında kullanılırken aynı zamanda hâkimiyet, yargı, nüfuz, kadılık gibi anlamlara da gelmektedir. Osmanlı bürokrasisindeki divân, maliye, darphane kalemlerinden padişah adına yazılan emirlere “hükm” ve yine padişah tarafından herhangi bir iş ve mesele için verilen yazılı emire ise “hükm-i hümayûn” (حكم هاي و ن) denilmektedir (Uzunçarşılı, 1988: 280).

Osmanlı Devleti’nde hükümler bizzat padişah tarafından verilmez, padişahın yetki verdiği makam veya bazı daireler tarafından verilmektedir. Bu bakımdan hükümler sadaret sadrazamlıktan veya defterdarlık gibi birimlerden çıkmaktadır. Sadaret makamından çıkan hükümlere genel olarak ferman adı verilir ve hükümler konularına göre birçok deftere kayıt edilirdi (Uzunçarşılı, 1988:79). Divan-ı hümayun toplantıları neticesinde karara bağlanan siyasi, mali, örfi konular da mühimme defterlerinde tutulmaktaydı (Kütükoğlu, 1995:520).

1649 yılına kadar her türlü mesele mühime defterlerine kaydedilirken, bu tarihten itibaren kayıtlar şikâyet defterleri adı altında ayrı bir defter fonuna ayrılmış bu defterlerde şahsi davalara ait ferman, berat ve benzeri kayıtlar tutulmuştur. Bu defterlerde yönetici ve halkın su, arazi, vergi, zorbalık, alacak-verecek vb kayıtları bulunmaktadır (Öztürk, 2001:613).

XVIII. yüzyıl ile birlikte imparatorluk genelinde şikâyetlerin artması ve birbirine benzer şikâyetlere getirilen çözümlere kolayca ulaşma isteği vilayet ahkâm defterlerinin tutulmasına sebep olmuştur (Pakalın,1946:30).

XVIII. yüzyılda dönemin reisü’lküttabı olan Ragıb Mehmet Paşa tarafından şikâyet ve ahkâm defterleri vilâyetlere göre tasnif edilmiş “1742 tarihinden itibaren”, aynı zamanda ahkâm defterleri ile birlikte şikâyet defterlerinin tutulmasına da devam edilmiştir. Ahkâm defterleri, temelde şikâyet defterlerinin devamıymış gibi görünse de aslında tutuldukları bölge bakımından birtakım farklılıklara sahiptirler. Ahkâm defterleri belirli bölge adına tutulurken, şikâyet defterleri imparatorluğun her tarafından gelen şikâyetleri barındırmaktaydı. Fakat insani hatalar neticesinde bazen bir eyâlete ait şikâyet kayıtları başka eyâletlerin defterlerine de yazılabilmekteydi (Öztürk, 2001: 613). Ahkâm defterlerinde dönemin reisü’l-küttabının veya vezir-i azamının adı ve tutulduğu dönemin tarihi belirtilmekte ve bu defterler devletin XIX. yüzyıla kadar ki resmi yazısı olan “divani yazı” ile yazılmaktaydı (Kütükoğlu, 1984: 22).

Ahkâm defterleri, kaydını tuttukları yerlerin sosyal, kültürel, ekonomik tarihi için önemli tarihi kaynaklardır. Bu defterler şahısların birbirleriyle ya da devletle olan sıkıntılarına devletin getirdiği çözümleri ihtiva ederken, aynı zamanda bölgenin sosyo-ekonomik durumunun öğrenilmesine de imkân sağlamaktadır. (Öztürk, 2000, 413).

Tutuldukları eyâlet, kazâ ve sancakların dönemselsel tarihi hakkında kıymetli bilgiler bulduran bu defterler ile ilgili Suraiya Faroqhi: “ XVI. yüzyıldan itibaren tutulmaya başlanan ahkâm defterleri daha sonra vilayet ahkâm defterleri olarak ayrı ayrı tutulmaya başlanmıştır. Geç dönemlere ait defterler çok az araştırmacı tarafından incelenmiş olduğundan bunlar keşfedilmemiş hazinelerdir.” demektedir (Faroqhi, 2003: 51).

İmparatorluk içerisindeki 16 eyâlet adına tutulan bu defterlerden birisi Sivas eyâletine aittir. Osmanlı arşivlerinde Sivas eyâletine ait 36 defter bulunmakta ve bu

defterlerde Sivas eyâletine tabi Amasya, Karahisar-ı Şarki ve Tokat sancakları ile Amasya, Gümüşhacıköy, Havza, Köprü, Lâdik, Mecitözü, Merzifon, Alucra, Hamidiye, Suşehri, Aziziye, Bünyan-ı Hamid, Darende, Divriği, Gürün, Hafik, Kangal, Tonus, Yıldırım, Zara, Erbaa, Niksar, Tokat ve Zile kazâlarına ait hükümler bulunmaktadır (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, 2017:40).

SİVAS AHKÂM-I ŞİKÂYET DEFTERLERİNİN FİZİKİ YAPISI/DURUMU

Sivas Ahkâm Defterleri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Bab-ı Asafi fonunda (A. DVNS. AHK.SS) kodu altında kayıtlıdır. Bu defterlerin ilki 1742 tarihiyle başlarken, son defter 1908 yılında bitmektedir. Sivas eyâletine ait 36 adet defter bulunmakta ve bu defterler toplam 10.125 sayfadan oluşmaktadır. Şikâyet defterlerinde eyâlete tabi kazâ ve sancaklara ait yaklaşık 39.000 şikâyet kaydı bulunmaktadır. Bu defterler içerisinde en fazla sayfa sayısı 476 sayfa ile 2 nolu defter olup, en az sayfa sayısına sahip defter ise 117 sayfa sayısı ile 24 numaralı defterdir. Bu defterlerin hepsinin başında dönemin reisülküttabının adı ve defteri tanıtıcı bir başlık (dibace) vardır. Bu başlığın ardından şikâyet kayıtları büyük çoğunlukla kronolojik sıra takip ederek sıralanmaktadır.

AMASYA KAZÂSI'NA AİT ŞİKÂYET KAYITLARI

Amasya Kazâsı'na ait şikâyet kayıtları; eyâlete tabi diğer kazâ ve sancaklarda olduğu gibi önce muhataba hitap ile başlamakta “ Sivas valisine ve Amasya kadısına hüküm ki” gibi ve “şer‘le görülmek için yazılmışdır.”, “ kânûn üzere ‘amel olunmak için yazılmışdır.”, “rencide olunmamak için yazılmışdır.”, “arz olunmak için yazılmışdır.”, “defter-i hâkânî mucibince ‘amel olunmak için yazılmışdır.”, “mahallinde şer‘le görülmek için yazılmışdır.” gibi teknik tabirler ile bitmektedir.

Sivas ahkâm-ı şikâyet defterlerinde, Amasya kazâ merkezi ve kazâyâ bağlı Geldiklan, Argoma (Suluova), Bergoma (Ezine Pazarı) ve Akdağ nahiyelerine ait 1228 şikâyet kaydı bulunmakta ve bu sayı eyâletin tüm şikâyetlerinin yaklaşık % 3,1'ine denk gelmektedir. Defterlerdeki tüm şikâyetlerin tek tek taranması neticesinde Amasya kazâsına ait olduğu tespit edilen bu şikâyetlerin Sivas ahkâm-ı şikâyet defterlerine dağılımı şu şekilde gerçekleşmiştir.

Tablo 1: Amasya Kazâsı'na Dair Şikâyet Kayıtlarının Defterlere Dağılımı

DEFTER NUMARASI	ŞİKÂYET SAYISI	DEFTER NUMARASI	ŞİKÂYET SAYISI
1 Numaralı Defter	66	19 Numaralı Defter	29
2 Numaralı Defter	30	20 Numaralı Defter	63
3 Numaralı Defter	38	21 Numaralı Defter	34
4 Numaralı Defter	30	22 Numaralı Defter	44
5 Numaralı Defter	59	23 Numaralı Defter	58
6 Numaralı Defter	36	24 Numaralı Defter	22
7 Numaralı Defter	53	25 Numaralı Defter	14
8 Numaralı Defter	41	26 Numaralı Defter	33
9 Numaralı Defter	57	27 Numaralı Defter	31
10 Numaralı Defter	60	28 Numaralı Defter	23
11 Numaralı Defter	66	29 Numaralı Defter	27
12 Numaralı Defter	43	30 Numaralı Defter	15
13 Numaralı Defter	41	31 Numaralı Defter	16
14 Numaralı Defter	17	32 Numaralı Defter	13
15 Numaralı Defter	49	33 Numaralı Defter	5
16 Numaralı Defter	23	34 Numaralı Defter	Hüküm yok
17 Numaralı Defter	37	35 Numaralı Defter	7
18 Numaralı Defter	48	36 Numaralı Defter	Hüküm Yok

Tablo 1 incelendiğinde en fazla hüküm sayısının 66 hüküm ile 1 ve 11 numaralı defterler, en az hükme sahip defterler 33 ve 35 numaralı defterlerdir. 34 ve 36 numaralı defterlerde ise Amasya kazâsına dair şikâyet kaydına rastlanmamıştır.

İncelenen defterler; 1742-1908 yılları arasında Amasya kazâsında yaşayan halkın şikâyetlerini ve devletin bu şikâyetlere getirdiği çözümleri yansıtmaması nedeniyle XVIII ve XIX. yüzyılda Amasya kazâsının sosyo-ekonomik durumu üzerine çalışma yapacak araştırmacılar için önemli bilgiler barındırmaktadır. Defterlerden tespit edilen 1228 şikâyet kaydı içerisinde; Amasya kazâsı'nda meydana gelen gasp, darp, cinayet, hırsızlık, sahtekârlık, dolandırıcılık, miras meseleleri, alacak-verecek davaları, su ve arazi anlaşmazlıkları, eşkıyalık, vakıflar ile ilgili sorunlar, vergi ile ilgili anlaşmazlık ve usulsüzlükler ve bu sorunlara devletin getirdiği çözümler yer almaktadır. Aynı zamanda bu defterlerde Amasya sancağı ve kazâsının idari taksimatı ile kazâyâ bağlı köyler ve bu köylerden gelen şikâyetler dolayısıyla zikredilen köylerin sosyo-ekonomik durumu hakkında da bilgi edinilebilmektedir.

Defterlerde doğrudan Amasya kazâsı ile ilgili olduğu tespit edilen 1228 şikâyetin hangi defterin hangi sayfasında olduğu önce sayfa numarası, daha sonra kaçınıcı şikâyet kaydı olduğu defterlerin tarihi de verilerek (örnek: 17-2, 85-4 gibi) araştırmacılar için önemli bir kolaylık sağlanmıştır. Amasya halkının şikâyetlerinin defterlere dağılımı şu şekilde gerçekleşmiştir.

Tablo 2: Amasya Kazâsı'na Ait Şikâyetlerin Defterlerdeki Sayfa ve Hüküm Numaraları

1 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi:1742-1744)									
4-2	5-5	10-1	11-3	15-2	18-3	20-1	27-1	28-2	29-2
30-6	31-4	35-5	38-2	39-5	43-2	43-3	54-1	57-2	60-5
62-2	67-5	69-3	69-5	70-5	102-3	114-2	140-1	143-1	149-1
149-2	159-5	160-2	160-3	166-1	167-1	169-5	170-3	171-2	183-3
186-3	189-1	190-5	192-3	193-4	196-4	199-2	200-2	201-5	216-2
216-3	217-3	219-2	219-3	219-4	227-2	250-2	252-3	260-2	261-2
263-1	264-4	270-1	280-1	286-2					

2 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: (1744-1747)									
7-1	17-1	22-1	22-2	62-4	69-1	95-3	102-2	105-2	106-1
110-2	115-1	155-4	161-4	166-2	170-2	174-2	177-2	178-3	181-2
207-2	319-4	345-2	349-1	359-1	380-3	392-2	396-2	445-2	472-4

3 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1747-1750)									
12-3	13-3	14-2	16-1	16-4	28-3	33-4	87-4	109-4	120-4
124-5	125-4	127-4	130-3	136-1	136-4	145-3	153-3	158-3	182-1
188-2	197-5	201-1	206-3	208-1	218-4	224-5	240-2	246-3	280-2
284-4	284-5	301-1	301-2	310-3	323-2	328-2	353-4		

4 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1750-1752)									
4-1	62-1	61-3	63-2	77-2	86-1	86-2	86-3	113-1	117-3
129-4	144-2	162-1	162-3	165-3	208-2	210-2	210-3	224-3	257-3
264-2	284-1	304-4	306-3	312-1	360-1	360-3	360-4	381-1	383-1

5 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1752-1753)									
4-5	5-1	5-2	9-3	9-4	14-1	14-4	18-1	24-1	28-1
32-2	33-1	34-2	37-3	41-2	53-1	56-2	59-5	62-3	70-3
72-3	75-2	76-1	76-2	79-1	115-1	118-3	136-1	141-1	145-3
156-1	156-2	161-3	167-1	175-4	189-4	192-1	200-1	201-2	204-3
205-1	208-1	211-1	213-1	214-1	216-3	227-1	233-2	239-2	239-3
246-1	248-1	260-1	263-1	267-2	272-2	276-2	292-1	318-1	

6 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1755-1757)									
3-3	5-1	26-2	29-2	32-3	38-2	42-2	50-3	59-1	61-2
75-1	77-1	89-3	91-5	100-1	116-3	121-3	164-2	176-2	180-4
194-1	198-2	202-3	204-2	231-3	233-2	248-2	266-4	282-2	286-2
314-5	327-1	336-1	337-2	346-4	361-4				

7 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1757-1760)									
13-2	14-2	20-1	21-3	33-4	37-1	37-2	47-3	51-1	52-2
67-2	85-2	94-1	93-4	100-3	104-1	110-2	117-1	146-1	151-2
152-2	161-3	168-4	178-1	181-2	182-1	182-2	187-3	205-1	213-1
217-3	225-1	231-3	232-1	232-2	237-1	237-2	237-5	239-3	240-1
240-2	241-1	242-2	253-2	266-1	266-3	266-4	278-3	286-3	286-4
317-3	327-3	356-2							

8 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1760-1761)									
1-2	2-4	3-1	8-1	30-2	30-3	31-2	31-3	40-1	42-1
47-2	58-2	76-1	92-1	103-2	116-2	116-3	131-2	133-2	133-4
142-1	144-2	150-2	152-3	153-2	162-2	166-3	168-2	181-1	186-2
196-4	200-2	201-2	203-3	209-1	211-3	226-3	260-1	260-5	265-3

9 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1761-1763)									
7-3	18-2	19-1	19-2	20-2	21-2	22-3	25-1	29-3	36-3
50-2	56-1	63-1	65-1	66-1	65-2	67-1	70-2	78-1	90-3
91-1	95-2	96-1	116-1	119-2	121-4	124-3	129-1	143-2	145-4
156-1	172-2	199-1	202-3	204-1	214-1	218-2	219-2	227-2	228-1
244-1	251-1	251-2	265-1	295-3	299-1	301-2	304-2	323-3	324-2
327-3	330-2	339-1	356-3	367-1	373-3	374-2			

10 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1763-1765)									
12-2	15-2	19-1	28-1	32-3	38-1	42-1	42-4	44-2	46-2
56-1	57-1	60-1	64-2	81-3	82-4	88-4	91-4	95-1	98-2
99-4	105-2	107-3	130-3	131-1	143-1	145-2	151-1	151-4	152-1
159-1	160-1	179-2	180-1	185-2	201-4	211-2	222-1	229-1	229-2
231-3	242-3	246-4	253-1	257-2	269-2	287-2	289-1	292-1	297-2
297-3	306-2	306-4	307-1	308-1	334-2	334-3	339-3	340-1	383-1

11 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1765-1767)									
8-4	10-3	21-3	32-2	33-3	49-1	51-3	51-4	57-3	70-3
74-1	82-2	82-3	83-2	83-3	83-4	83-4	85-5	87-2	111-4
114-4	117-3	121-1	125-2	148-2	149-2	159-2	159-4	160-2	172-2
190-1	192-3	195-4	199-3	208-4	209-3	210-1	214-4	226-4	230-1
236-2	240-2	241-2	243-3	246-2	253-2	258-2	261-2	262-1	264-4
265-1	280-1	294-1	301-2	303-1	315-2	332-2	336-5	339-3	341-1
342-3	345-3	346-2	349-2	353-2					

12 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1767-1775)									
17-1	20-2	22-2	27-2	44-3	45-1	46-1	47-3	51-1	56-3
65-3	68-3	69-1	80-1	79-2	93-2	95-2	107-1	122-1	125-2
152-5	153-1	153-3	160-2	167-3	182-2	198-2	230-2	240-1	240-2
241-3	252-2	256-4	269-2	271-3	274-1	278-1	302-3	303-1	318-3
321-1	324-1	333-3							

13 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1775-1778)									
2-4	14-1	36-1	36-2	37-1	54-1	60-3	61-4	71-5	84-5
87-2	89-5	93-4	94-4	102-2	116-3	126-2	128-6	145-3	152-1
163-2	177-1	183-4	192-3	193-1	205-1	220-2	262-3	284-2	284-3
289-1	307-4	318-2	332-3	340-1	343-3	348-3	371-1	386-3	394-2

14 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1778-1780)									
1-1	2-1	44-1	57-3	66-1	70-1	73-2	93-1	97-2	102-2
118-1	122-1	123-2	132-2	160-3	165-1	179-5			

15 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1780-1781)									
3-2	3-4	6-4	18-1	19-2	19-3	24-2	25-2	25-3	26-1
26-5	45-3	46-4	53-4	57-3	59-4	62-4	63-2	63-3	63-5
64-2	71-2	71-6	74-3	74-4	75-3	76-2	83-2	87-2	90-2
95-5	96-5	102-1	118-3	118-4	120-4	124-5	134-2	145-3	145-4
145-5	154-4	158-2	159-4	162-2	164-4	170-4	170-5	186-4	

16 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1781-1783)									
14-1	64-2	77-2	97-3	99-3	100-1	108-2	110-1	118-3	133-3
134-4	139-2	142-2	149-5	163-1	195-2	211-2	211-4	217-3	219-3
219-4	219-5	237-1							

17 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1783-1786)									
2-4	19-3	25-1	32-2	32-4	53-4	54-3	54-4	58-2	59-2
60-4	62-1	62-2	69-3	82-2	85-3	86-1	89-2	94-2	101-4
103-4	105-2	127-1	132-4	144-2	144-3	150-2	156-4	199-1	206-1
288-3	318-2	331-2	333-4	336-3	344-2	354-2			

18 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1786-1793)									
22-3	37-3	39-1	40-2	60-1	63-2	84-1	108-3	112-1	113-1
125-1	161-2	164-2	175-4	178-4	180-2	182-1	184-2	184-4	185-1
185-3	185-5	190-1	201-1	224-3	226-1	227-1	227-4	229-2	233-5
235-3	236-3	243-2	245-3	251-1	253-1	262-2	269-4	276-2	282-2
287-4	302-1	316-2	318-2	319-2	322-1	325-2	231-2		

19 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1795-1796)									
5-2	18-1	19-1	56-2	58-2	65-6	66-1	72-2	73-5	75-2
76-1	76-2	86-2	103-3	118-2	124-1	134-4	142-2	153-2	158-3
162-1	168-2	168-3	175-1	177-1	178-1	178-4	186-2		

20 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1796-1803)									
3-3	14-2	15-1	31-3	33-3	34-4	40-1	49-3	49-6	51-1
55-1	56-1	56-2	60-3	62-2	63-3	80-1	91-4	92-5	97-2
101-2	105-2	105-3	111-1	115-2	117-3	120-2	121-1	132-1	139-2
140-1	141-3	142-2	148-2	153-1	155-1	166-1	168-1	170-3	171-1
178-1	181-2	183-2	193-3	198-2	202-1	205-1	218-3	222-3	224-1
227-1	228-2	228-3	230-2	231-1	236-2	236-3	263-2	265-1	284-1
286-1	286-3								

21 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1803-1805)									
10-1	26-1	33-3	35-1	38-2	43-2	44-1	44-2	44-4	45-2
60-1	60-3	73-1	74-1	81-2	99-2	103-2	110-1	120-1	123-2
126-1	127-2	131-2	131-3	139-1	148-1	161-1	162-2	167-3	177-2
179-2	184-2	186-2							

22 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1805-1809)									
4-3	9-2	14-3	15-2	17-1	23-1	25-3	27-1	36-1	49-2
60-1	65-2	77-1	77-2	88-1	89-3	93-1	93-3	99-2	106-1
168-2	211-1	222-1	222-2	255-3	256-2	262-2	277-1	282-2	282-3
284-3	285-1	285-3	285-4	287-2	294-2	305-1	309-2	313-1	313-2
317-1	317-2	323-2	323-4						

23 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1809-1812)									
13-3	15-3	18-2	22-1	32-1	50-1	50-2	56-2	57-2	58-2
72-5	75-1	79-2	84-1	85-5	88-2	90-1	91-2	92-1	97-1
120-1	121-2	125-3	130-1	131-3	132-2	133-3	134-1	138-2	145-1
145-2	147-1	153-1	153-2	155-2	160-3	161-2	166-1	172-1	173-2
175-2	184-2	198-3	201-3	202-2	214-2	215-2	218-2	228-1	229-1
229-2	230-1	231-1	232-2	233-1	234-2	236-2			

24 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1813-1814)									
2-1	3-2	5-4	13-1	16-1	16-3	18-3	21-1	21-3	22-3
24-2	25-2	28-3	29-2	29-3	33-1	34-1	35-3	39-2	43-3
47-3	77-1								

25 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1814-1817)									
3-4	5-4	7-5	20-4	21-1	32-1	49-4	49-4	72-2	106-2
114-1	166-1	191-4	192-3						

26 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1817-1820)									
5-1	9-1	23-1	31-3	45-2	57-2	75-2	102-2	103-1	103-2
116-5	121-2	122-1	122-4	127-1	128-4	138-3	140-1	175-2	175-4
191-4	200-3	202-1	204-1	206-3	215-3	215-4	224-2	225-2	232-4
250-2	251-2	251-4							

27 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1820-1822)									
16-2	28-2	33-3	45-4	66-2	78-2	81-1	81-2	84-2	102-2
121-2	123-3	154-2	158-1	162-4	168-1	178-2	185-1	191-2	192-1
192-2	203-1	204-1	222-2	223-2	229-2	249-3	263-2	270-1	274-7
278-1									

28 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1822-1826)									
3-2	19-3	20-1	20-4	21-6	31-4	53-3	52-5	62-2	75-1
87-1	100-1	107-1	122-1	146-3	156-3	193-2	196-2	238-2	242-1
270-1	271-1								

29 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1826-1830)									
4-2	20-2	21-1	53-2	70-2	92-1	102-2	123-2	150-2	156-1
164-2	168-2	169-1	189-1	192-2	197-2	208-1	213-2	214-1	217-3
234-1	235-3	241-2	247-1	260-2	286-2	292-1			

30 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1830-1834)									
57-4	58-1	61-2	73-2	91-1	103-2	141-1	195-2	202-1	211-5
220-2	224-2	238-3	274-3	295-1					

31 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1834-1836)									
4-1	5-2	55-2	55-4	58-1	70-1	69-2	69-3	69-4	86-1
120-1	121-4	154-3	154-4	155-5	180-2				

32 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1836-1842)									
56-1	76-4	156-1	157-3	172-2	188-3	200-4	201-4	205-2	212-1
212-3	284-2	286-3							

33 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1842-1847)				
17-2	18-2	71-2	80-1	145-6

DEFTER 34 (hüküm yoktur) (Defterin Tarihi: 1847-1854)

35 NUMARALI DEFTER (Defterin Tarihi: 1854-1863)						
7-1	19-5	34-4	92-2	94-2	116-3	127-4

DEFTER 36 (hüküm yoktur) (Defterin Tarihi: 1863-1908)

Yukarıda sayfası ve şikâyet numarası verilen bu defterlere bakıldığında Amasya kazâsına ait şikâyetlerin XVIII. yüzyılın ortalarında epeyce fazla olduğu fakat şikâyetlerin XIX. yüzyılın sonlarına doğru giderek azaldığı hatta bazı defterlerde hiç şikâyet kaydının olmadığı görülmektedir. Deftere şikâyet kayıtlarının yansımamış olması, zikredilen dönem içerisinde kazâ merkezi ve kazâyâ bağlı nahiyelerde insanlar arasında meselelerin olmadığı anlamına gelmemelidir. Bu duruma, şikâyetlerin deftere

yansımaması veya şikâyetlerin defterlere kaydedilmemiş olmasından neden olmuş olması muhtemeldir.

SONUÇ

Tarihi geçmişi çok eskilere dayanan ve Osmanlı tarihi için büyük bir öneme sahip olan Amasya kazâsının XVIII ve XIX. yüzyıldaki sosyo-kültürel yaşamı hakkında yapılacak akademik çalışmalar için önemli bir kaynak olan Sivas eyâleti ahkâm-ı şikâyet defterlerindeki kayıtların incelenmesi neticesinde ortaya şöyle bir sonuç çıkmaktadır.

Kazâ merkezi ve nahiyelerden elde edilen bu kayıtlar incelendiği takdirde kazânın; asayiş durumu, alacak-verecek ilişkileri dâhilinde şehrin ekonomik yapısı, borç alan ve borç veren kimselerin etnik kökeni ile kazâdaki servet dağılımları, miras meselelerinden kazâdaki bugün birçoğu kaybolan eserler ve gayrimenkuller hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Ayrıca incelenen dönemde tespit edilen şikâyet kayıtlarından; kazâda bulunan vakıfların 200 yıllık süreçteki durumları, tımar sistemindeki bozulmalar ile XVIII ve XIX. yüzyılda taşrada Osmanlı vergi sisteminin bozulmasının hangi boyutlara ulaştığını yöneten ve yönetilen arasındaki şikâyet kayıtlarının sayısından anlamak mümkün olmaktadır.

Sonuç olarak; incelenilen dönem içerisinde tespit edilebilen bu şikâyet kayıtları bölge ve dönem üzerinde araştırma yapacak kişiler için önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Bu çalışmada; şikâyetlerin sayfa sayısı ve defterlere dağılımının tespiti neticesinde araştırmacılara kolaylık sağlanmaktadır. Amasya kazâsının XVIII ve XIX. yüzyıllardaki dönemsal tarihinin aydınlatılması için önemli bir tarihi kaynak olan bu arşiv vesikaları hakkında bilgi verilerek şehir ve bölge tarihine bir nebze de olsa katkı sağlanması amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Sivas Eyâleti Ahkâm-ı Şikâyet Defterleri: 1-36.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, (2010) Haz. Yusuf İhsan Genç vd., Ankara:Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

Devellioğlu F. (2001), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügât*, 18. Baskı, Ankara: Aydın Kitabevi.

Faroqhi S. (2003), *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?*, (2. Baskı), İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Kütükoğlu M. (1995), “Mühimme Defterleri”. *TDV*, XXXI, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.

Öztürk, S. (2001), “Sosyo-Ekonomik Tarih Kaynağı Olarak Ahkâm Defterleri”, (Editör: Kemal Çiçek), *Pax Ottomana: Studies in Memoriam Prof. Dr. Nejat Göyünç*, (s. 613-615), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Pakalın, M.Z. (1991), *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, C.1, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Uzunçarşılı, İ.H. (1988), *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Uzunçarşılı, İ.H. (1988), *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.